

Parijs in oktober 1870 : brieven uit de belegerde vesting

<https://hdl.handle.net/1874/236387>

ALV
mm13422 44
Vak 141

PARIJS
IN OCTOBER
1870

BRIEVEN

UIT DE

BELEGERDE

242

VESTING. PRIJS 50 CENT

BOEKHANDEL
van
J. GREVEN
Ganzenmarkt
UTRECHT.

PARIS

IN OCTOBER 1870.

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK UTRECHT

3494 9390

PARIJS

IN OCTOBER 1870.

315 L. CONV.
O. F. A. L.
WUCHENS

BRIEVEN

UIT

DE BELEGERDE YESTING.

J NLEIDING.

„Is het mogelijk een stad als Parijs te verdedigen?“ was vóór twee maanden de groote vraag. De Duitsche legerhoofden hebben dat willen onderzoeken, en sloegen 18 September het beleg voor de wereldstad. „Zal Parijs zich willen verdedigen of zullen de inwoners door hun eigen verdeeldheid den vijand vrij spel laten?“ was toen het groote probleem. Zeven weken lang reeds geeft de geschiedenis hierop het antwoord. Zoo de vrede of een wapenstilstand geen gewenscht einde aan de ongehoorde proef maakt, zal de honger of een algemeen bombardement de stad wel tot de overgave dwingen, doch reeds hetgeen nu geschied is, — iets dat vroeger algemeen voor onmogelijk gehouden werd — maakt de October-maand van 1870 tot een der belangrijkste in de geheele wereldgeschiedenis. De volgende bladzijden bevatten geen beschrijving van het beleg, zelfs geen geregeld overzicht van eenig deel daarvan; zij geven alleen de persoonlijke indrukken van een dagblad-correspondent, die van het begin af in de belegerde vesting vertoefde en als nauwkeurig waarnemer te boek stelde wat hij zag en dacht. Hij zond zijn kopie per luchtballon. Het eerste gedeelte

daarvan schijnt verloren geraakt, een ander gedeelte zal wellicht later volgen. De brieven, die hier het publiek worden aangeboden, loopen van 14 tot 30 October. De uitgever heeft slechts hier en daar iets aangevuld uit correspondentie-artikels in buitenlandsche bladen, die overigens geheel strekten om de waarheid der ontvangen mededeelingen te bevestigen. Hij heeft, naar hij vertrouwt geheel overeenkomstig den wensch des schrijvers, de brieven tot een goed geheel gemaakt, en biedt ze hiermede het publiek aan. Hij vertrouwt dat ze niet alleen nu veel belangstelling zullen vinden, maar ook later eenigen dienst zullen bewijzen aan hem, die zich, met vollediger gegevens, zal durven wagen aan een beschrijving van dit in de geschiedenis geheel eenige feit: het beleg en de verdediging van Parijs.

P. P.

7 Nov. '70.

BRIEVEN UIT DE BELEGERDE YESTING.

PARIJS, 14 October 1870.

Westenwind!

Dat beteekent gewoonlijk regen. Maar hier beteekent het op dit oogenblik voor ons geheel iets anders. Het staat gelijk met volkomen afsluiting, met het geheel afbreken van alle communicatie met de buitenwereld.

Het is geen kleinigheid, nu reeds bijna een maand lang in dit brandpunt der beschaving geheel en al geïsoleerd geweest te zijn en daarbij te gevoelen, dat een paar millioen menschen uw lot deelen en zonder eenige gemeenschap zijn met de buitenwereld, zonder zelfs een letter schrifts te kunnen ontvangen van vrienden of betrekkingen. Eens of tweemaal is het aan een oude courant gelukt, door den ijzeren menschen-muur te dringen, die ons omringt, en de Parijzer dagbladen hebben daarvan dagen lang geleefd, maar eigenlijk kon alles wat wij nu uit Frankrijk en Europa sedert het begin van het beleg (8 September) gehoord hebben op een klein blaadje papier gedrukt worden. Deze toestand, op zichzelf zeer zeker reeds niet benijdenswaard, wordt geheel ondragelijk wanneer wij onze gedachten, onze hoop, onze vrees, niet toevertrouwen kunnen aan de winden; als wij de buitenwereld niet kunnen laten weten hoe dapper wij zijn en hoe lang wij het zullen uithouden; — in één woord, als wij geen luchtballon kunnen oplaten, waarvan wij hopen mogen dat ze in de nog onbezette deelen van Frankrijk zal nedervallen.

Een week lang was de wind reeds west en de ballons waren wel gevuld en gereed, maar zij moesten met kracht en geweld binnen onze wallen gehouden worden. Elk uur zag men naar den weêrhaan en bad men om oostenwind — oostenwind! wat vroeger een der zwaarste rampen was, die ons treffen kon! Zoodra de dag aanbrak, liet men als proef miniatuur-ballons op, maar altijd gingen zij naar het Westen en daalden zij neer in de door Pruisen bezette provinciën. Verleden week zou Nadar's nieuwe ballon, de „Armand Barbès” Parijs verlaten en Gambetta naar Tours gebracht hebben, om in de departementen een legermacht op de been te brengen, om ons te ontzetten, vóór dat de honger ons tot de overgave dwong. Dag aan dag was de Place St. Pierre vol menschen om die opstijging bij te wonen, maar de wind scheen wel een verbond met de Pruisen gesloten te hebben en de hulptroepen te Lyon, aan de Loire, in Normandië en in Bretanje bleven aan hun lot overgelaten, zonder dat onze tribuun hun zwakke schreden kon leiden.

Eindelijk, het wachten moede en gebruik makende van een windvlaag, die zuidwaarts scheen te willen gaan, heeft Gambetta zijn stoute schoenen aangetrokken en de reis aanvaard. Met een bonte muts op en een verbazend lange jas aan — volkomen de type van een Poolschen Jood — vertrok onze minister van Binnenlandsche zaken Vrijdag 7 dezer, per „Armand Barbès”, vergezeld van zijn secretaris en onder toejuiching van een onafzienbare schaar zijner bewonderaars.

Het *Journal des Débats* heeft de regeering waaronder wij leven zeer karakteristiek naar de luchtballon gedoopt. En als men bedenkt dat wij onzen eersten minister met dat nieuwmodische voertuig moeten expedieeren, dan is dat nog zoo kwaad niet gezien. Gambetta maakte er geen geheim van, dat hij de voorkeur aan een exprestrein zou gegeven hebben en was nog al zenuwachtig. Heel Parijs amuseerde zich daar natuurlijk over, en zong den ganschen dag een gelegenheids-liedje op de wijs van *Batelier, dit Lisette, je voudrais passer l'eau*; een alleraardigst versje.

Na zijn vertrek wachtte men natuurlijk vol ongeduld op de vier

postduiven, die hij had medegenomen en die zijn behouden aankomst moesten melden, maar er kwam niets. De duif die Zaterdag reeds arriveerde, bracht niets mede en men kon alleen hopen dat de boodschap (het briefje) door de regen verloren gegaan was. — Zondag volgde er evenwel niets naders. — Maandag ook niet. — Maar Dinsdag kwam een tweede bode terug en bracht ons de tijding dat Zijn Excellentie behouden te Montdidier was nedergedaald en dat de ballon een ongeluk gehad had in het bosch l'Epineuse, waarbij men ter nauwernood aan de Duitsche scherpshutters was ontsnapt. Gambetta stond op het punt naar Amiens te vertrekken en dan naar Tours te gaan. Het geheele land *se levait en masse*, het gouvernement der nationale defensie werd overal erkend, Parijs zou ontzet worden, alles ging uitmuntend!

Men begreep dus niets beters te kunnen doen dan nog een paar gedelegeerden naar de provinciën te zenden en maakte nu tevens toebereidselen om Louis Blanc naar Londen te expedieeren, om aan de woorden van Thiers meer nadruk bij te zetten. De *Electeur Libre*, een half officieel blad, deelt mede dat ook Victor Hugo aangezoekt is om een zending op zich te nemen naar de departementen en daar de flauwhartigen te begeisteren, maar hij heeft dat van de hand gewezen — hij had zich nu de verdediging van Parijs tot levens-taak gesteld en kon daarvan niet afzien. Nu zal de heer Ranc gaan, een dagbladschrijver, die onder het vorige bewind verscheiden malen wegens drukpersdelicten veroordeeld werd. Hij zou eigenlijk reeds gegaan zijn, maar de ballon „Lafayette” raakte onklaar, juist op het oogenblik van vertrek en moet gerepareerd worden.

„Arme republiek” schrijft Charles Hugo, „belegerd en geblokkeerd! en genoodzaakt om gedelegeerden naar de verschillende deelen van Frankrijk door de lucht te doen vertrekken! en om bij de verdediging van Parijs zijn toevlucht te nemen tot het uiterste middel van Robert Macaire in *l' Auberge des Adrets!*”

Vóór nog de wind draaide stegen een paar wildzangen op, in gezelschap van een leverancier van het leger, die dépêches naar Tours moest brengen. Zij hoopten hooger op een gunstigen lucht-

stroom aan te treffen, doch werden ook daar naar de Pruisische zijde heen gedreven. Zij wierpen dus direct hun ballast weg en lieten het gas ontsnappen, maar het was reeds bijna te laat. Met bliksemsnelheid nederdalende, kwamen zij in een meer terecht. De toestand onzer luchtreizigers — zegt de Figaro — was zeer kritiek. Niet alleen bevonden zij zich op slechts vijf honderd el van de Pruisische posities te Pierrefitte en Dugny, maar zij waren nauwelijks vijftig schreden verwijderd van een voorpost, die dadelijk op hen begon te vuren. Zij hielden zich echter doodstil en doken in een hoek van hun schuitje weg. Toen het geheel donker geworden was, stuurden zij den anderen kant uit en kwamen gelukkig weder onder beschutting van een Franse post, die hen met hun *dépêches* weder behouden in de stad bracht.

Nu hebben er weder dagelijks opstijgingen plaats en Nadar is recht in zijn element. Sedert drie dagen heeft hij meer dan een millioen brieven verzonden. Die gezegende oostenwind!

PARIJS, 15 October 1870.

Dit is reeds de zeven-en-twintigste dag dat wij achter slot zitten en de tijd begint ons lang te vallen. Men spreekt heden van Russische interventie en houdt vol, dat het terugtrekken van eenige Pruisische voorposten een gevolg is van de heldhaftige houding der hoofdstad. Binnen de stad is het kalm en rustig en de storm, die eenige dagen geleden op de hoogten van Belleville woedde, is bedaard. Flourens, die de ontevreden en naar het stadhuis voerde, zal voor een krijgsraad terecht staan en de meesten zijner mede-officieren laten hem links liggen. Voor een omver-werping van de regeering is geen vrees meer; nu, aan die voor koning Wilhelm en zijn soldaten hebben de Parijzenaars dan ook vooreerst nog genoeg.

De *Parisiennes* hebben ons deze week een geheelen dag stof tot discours en vroolijkheid gegeven. In weerwil van een hevige regenbui, hielden zij een openbare vergadering in *le Gymnase* waarbij de heer Jules Allix presideerde. Een aantal burgers werden tegen vier sous daarbij toegelaten en deze maatregel gaf aanleiding dat de burger Allix nog al onaangename opmerkingen moest hooren. Men schold hem voor Turk, Mormoon en wilde hem zelfs zijn nationale-garde uniform van het lijf scheuren. In die worsteling werd de tafel omgeworpen, waaraan het dames-comité gezeten was, en ontstond er een onbeschrijfelijke verwarring.

Het *Journal des Débats* bevatte daarover een zeer scherp artikel. „Wij kunnen nog lachen in Parijs — leest men daar — maar laat ons liever fluiten. Het uur is te gewichtig voor zulke parodien. In onze tragischen toestand, nu de wereld en de nakomelingschap het oog op ons gericht houden, moesten wij niet toelaten, uit eerbied voor onze moeders, onze zusters en onze dochters, dat de vrouwen zich zoo bespottelijk aanstellen.”

Een zekere Belly is begonnen en heeft aangeboden een regiment Amazonen te kleeden. In navolging daarvan eischten de dames in *le Gymnase* een uniform, waarvan de zouavenbroek de hoofdzakelijk te zijn. Arme zouaven! Was uw pakje nog niet genoeg geschandvlekt door de recruten te Chatillon, die op de vlucht gingen en eenige dagen later, met het genoemde kleedingstuk binnenste-buiten, door de stad gevoerd werden? Moest de beker uwer vernedering overloopen, en vrouwen uw kostuum voor hen het geschikste achten?

Een uitvinder — één uit de velen, die zich in staat achten het vaderland te redden, als men hen maar begaan liet, — heeft een verschrikkelijk wapen voor dit Amazonen-korps voorgesteld. Het bestaat uit een vingerhoed van caoutchouc, die gevuld is met Pruisisch zuur en waaraan een holle punt is. Met dit wapen aan de vinger ziet de Amazone den Pruis onverschrokken naderen. Ook Pruisen zijn menschen, hij spreekt dus de schoone vriendelijk toe. Hij steekt de hand naar haar uit. Ha! daar valt hij reeds! De barbaar, die

in haar persoon de heilige republiek wilde schenden, sterft door het vergif, dat reeds door zijn naam alleen toonde voor hem bestemd te zijn. De dame blijft even rein als Lucretia! De liefste van allen doodt op deze wijze de meeste vijanden. — Het wapen werd bij acclamatie goedgekeurd.

Eenige mannen begonnen daarop te lachen. Dat waren spionnen of landverraders! en de dames, gelukkig nog niet met hun moorddadige vingerhoed gewapend, gingen hen te lijf. Er ontstond een algemeene verwarring en daarmede liep de zaak af. 't Was waarlijk ook wel tijd. Sedert heb ik er niets meer van gehoord en Parijs heeft ook wel wat anders te doen dan zich met zulke akelige karnevalskluchten bezig te houden.

Marcheeren en contramarcheeren, exerceeren en de wacht betrekken, ziedaar waar elk de mond weder vol van heeft.

PARIJS, 17 Oct. 1870.

Welk een datum! De gedenkdag van den slag bij Jena! — Maar de Pruisen schijnen geen plan te hebben om hem te vieren. Al mijn pogingen om daarvan iets te ontdekken zijn althans vruchteloos.

„Wij” houden ons voortdurend goed. „Wij” doen geregeld uitvallen (en vallen dan geregeld *in* een of andere hinderlaag) en de forten vuren, dat het zoo'n liefhebberij is en alsof elk schot geen 40 francs kostte. „Wij” exerceeren, betrekken den wacht en verdringen elkander 's morgens voor de slagerswinkels, om ons dagelijks rantsoen machtig te worden. Wij verwenschen Bismarck en klagen over het *perfidie* Pruisen, dat altijd met overmacht komt, en — daarmede houden onze verdedigings-middelen op.

O, die Pruisische perfidie is een vruchtbaar thema! Wat denkt gij wel wat die verraders deden met een groot wit huis, waarbij een hunner posten stond en waarop onze mariniers zoo goed konden nijk-

ken? Gij raadt het nooit. Toen de artillerist, wien dit mooie huis bijzonder aantrok, op een goeden morgen heenging om, als ontnuchterings-proces, er zijn morgenschot op te lossen, was het verdwenen. Verbeeld u zoo'n misrekening! Een goede verrekijker bewees dienzelfden dag evenwel dat het huis er nog wel degelijk stond, maar de lafaards hadden het 's nachts eenvoudig zwart geverfd.

Toch vinden zij aan «ons» hun man. Daar is bij de linie-troepen een klein soldaatje, die kans heeft om de held te worden van een roman *à la Fenimore Cooper*. Men vertelt wonderen van dezen modernen Roodhuid.

Hij is reeds verscheiden malen door de Pruisische liniën te Choisy-le-Roi getrokken, vermomd als een — struik! Als er een loerende Pruis te zien was, stond hij stil en versierde het landschap, maar zoodra er geen gevaar meer bestond, kroop de boom als een slak over den weg en zóo bereikte hij zijn doel.

Zulke verhalen (waarvan eigenlijk niemand iets gelooft) zijn goed om ons voor een oogenblik te doen glimlachen, maar daar is een zeer onaangenaam iets, dat ons telkens weder voor den geest komt — Parijs ziet dagelijks zijn proviand verminderen. Mijn portie biefstuk wordt steeds kleiner en vervult mij met vrees voor de toekomst.

En ik ben de eenigste niet. «Als hun magen maar eerst goed beginnen te jeuken, dan zullen de Parijzenaars ook de steenen hunner vestingen wel slikken,» — meent een mijner vrienden — «dan zullen zij wel erkennen dat Wilhelm recht heeft op Straatsburg en Metz!»

Maar, minister Mangin zegt ons dat er veel meer rund- en lamvleesch is dan men vermoedt, en dus kan dat uithongeren nog een poosje duren. Een optimistisch vetweider heeft, op verbeurte van een zware boete, aangenomen om 20000 ossen in de stad te brengen. Paardenvleesch wordt steeds zeer gezocht; gisteren had een restaurateur «een prachtig paard, vroeger het eigendom van graaf Lagrange» op schotel. Arme Gladiateur, waart gij dat, of een uwer broeders?

«Waarom houdt Trochu zich toch zoo bedaard?» is de algemeene

roep, en Trochu, hoewel alles behalve een stijlist, laat niet gaarne zoo'n gelegenheid voorbijgaan om zich eens gedrukt te zien. Hij schrijft direct een langen brief aan de dagbladen. De inhoud daarvan komt hierop neer:

„Ik heb mijn eigen plan en zal mij door het ongeduld der Parijzenaars niet laten dwingen om dat op te geven; — wacht uw beurt af. Ik zag de zaken donker in toen gijlieden vol moed waart — thans ben ik vol vertrouwen, en behoort gij mijn daden af te wachten.” Hij zegt verder dat hij drie maanden geleden reeds zijn testament gemaakt heeft, omdat hij voorzag welken loop de gebeurtenissen zouden nemen.

Toch begint de tijd ons met dat al geducht lang te vallen, en het gemis van alle berichten uit de buitenwereld draagt daar veel toe bij. Wilhelm schijnt de rol van Fabius Cunctator (de talmer) te willen spelen en laat letterlijk niets van zich hooren.

PARIJS, 18 Oct. 1870.

Voor een verandering bezoekt ik heden de Place de Concorde en het standbeeld van Straatsburg, dat ik sedert de capitulatie dier vesting niet had gezien. Het blijft nog steeds het doel van vaderlandslievende bedevaartgangers en een gewapende nationale garde staat er op post. Ik zag een nieuwe hulde aan de heldhaftige stad vóór het standbeeld, in de gedaante van een pleisterbeeld, dat uitmunt door smaak en nieuwhed. Het stelt generaal Uhrich voor, een moeder met haar kinderen verdedigende. Een compagnie der nationale garde, die een beeldhouwer in haar gelederen telt, heeft het met een lauwerkrans aan het vaderland geofferd. Over

een jaar geloof ik dat het beeld even populair zal zijn als vroeger de portretten van Rouget de Lisle, voor het eerst zijn Mar-seillaise zingende. — Overigens is het beeld van Straatsburg nog altijd versierd met ontelbare trofeën en het voetstuk nog vol inscripties. Eén daarvan was nog al naïf, vond ik: „Leve de Republiek! Leve generaal Uhrich, Hertog van Straatsburg!”

De jeugdige republiek is niet weinig trotsch op alles wat zij reeds verricht heeft, om de fouten, of liever het verraad, van den „Man van Sedan” te herstellen. Het *Journal Officiel* van gisteren en van heden bevat kolommen, die haast niet door te worstelen zijn. Wat Parijs zelf aangaat wordt er gezegd, dat bij het eerste échec aan den Rijn de onmetelijke enceinte der hoofdstad geheel ongewapend was — daar waren geen kruitmagazijnen, geen traversen, geen loopgraven — niets! en de militaire kring buiten de stad stond vol huizen. Zoo was het ook met de forten. Er waren pogingen aangewend om werken aan te leggen te Gennevilliers, Montretout, Hautes-Bruyères en Chatillon, maar de Pruisen kwamen zoo schielijk opdagen, dat daar niets van kwam. De negen-en-zestig barrières van de stad moesten gesloten worden en versterkt, en ophaalbruggen aangelegd.

Verder zijn er twee millioen zakken aarde op de wallen gebracht en zeventig bomvrije magazijnen gebouwd. Met behulp van sterk magnetisch licht op de forten kan men 's nachts alles zien wat de vijand verricht. Meer dan 80000 man zijn bezig geweest met het opwerpen van barrikades en het verdedigbaar maken van huizen in de voorsteden, en verscheiden dorpen, die een maand geleden door de Pruisen bezet waren, behooren nu weder aan „ons.” — Wat de artillerie aangaat, toen de oorlog begon waren er slechts drie stukken op elk bastion in de forten, en geen enkel op de wallen der *enceinte*; de geheele voorraad geschut was naar Metz en Straatsburg gezonden, waar hij nog is. De ammunitie was even armoedig en men had slechts 549 duizend kilo's kruit. Nu heeft Parijs een artillerie bediend door 13000 officieren en manschappen, behalve de 7000 mariniers; 2140 kanonnen gapen den vijand aan;

er zijn drie millioen ponden buskruit in voorraad en wekelijks worden er twee millioen patronen vervaardigd. De meeste forter zijn van zulk vèdragend geschut voorzien dat de Pruisen overal genoodzaakt geweest zijn hun liniën achteruit te brengen en de hoogte van Chaumont en Montmartre zijn gewapend met stukken van het zwaarste kaliber.

Deze en dergelijke mededeelingen geven den burgers moed, maar zijn toch niet best te rijmen met de overal aangeplakte billetten, waarbij de Nationale garde uitgenoodigd wordt om gelden bijeen te brengen voor nog 1500 veldstukken, die hoog noodig zijn om ons met den vijand op gelijken voet te brengen.

Ieder is van daag vol van de groote sortie en algemeen verwacht men dat die morgen of overmorgen zal plaats hebben. Men zegt dat 40,000 man van de mobilen van de partij zullen zijn. Generaal Trochu zal in persoon het commando voeren, met Jules Ferry aan de eene en Henry Rochefort (of liever Z. E. Graaf Rochefort de Luçay) aan de andere zijde. Dit herinnert ons aan de burgercommissarissen, die gedurende het Schrikbewind de legerhoofden vergezelden, — heeren, die een draagbare guillotine in hun gevolg voerden!

Er is weder bericht van Gambetta gekomen, het' luidt nog gunstiger dan het vorige.

Het weer is goed maar koud. De nationale gardes beginnen daarvan nog al last te krijgen. Geen wonder! onze Parijzer winkeliers en ambachtslieden zijn er niet aan gewend en doen nu somtijds dertig uur dienst achter elkander.

PARIJS, 19 October 1870.

Het gouvernement heeft zeer goede maatregelen genomen om te beletten dat de voorraad levensmiddelen of te spoedig opgebruikt

wordt of uitsluitend den meergegoeden ten bate zou komen. In de vorige week reeds heeft er een soort volks-telling plaats gehad en is aan ieder hoofd van een gezin een kaart ter hand gesteld, die hij altijd moet vertoonen, vóór dat de slager van zijn wijk hem vleesch mag verkoopen. Daarop staat uitgedrukt op welke hoeveelheid hij recht heeft ten behoeve van zijn gezin. Dus zijn wij op rantsoen gesteld even als de militairen, en men verzekert ons dat wij het zoodoende nog maanden kunnen uithouden. Honderd grammen (één ned. ons) rund- of paardenvleesch wordt aan elke volwassen persoon toegestaan.

Daar dit echter voor velen niet voldoende is, neemt men zijn toevlucht tot andere expedienten. Ezelsvleesch à *discretion* te eten is bijv. nog niet verboden, en menig grauwtje verdween reeds in de magen mijner stadgenooten. Ik voor mij eet altijd nog bij Poiret en vind daar nog overvloed. Bouillon en biefstuk wordt er van paardenvleesch, en hazepaper van katten toebereid; maar 't is beide zeer smakelijk, het eerste is een weinig zoeter dan rundvleesch, het tweede houdt het midden tusschen konijn en haas, maar met een geheel eigenaardigen geur. Het is heerlijk. Ik kan elken liefhebber van katten sterk aanraden de jongen niet meer te verdrinken, maar ze op te voeden, en er dan zichzelf op te tracteeren. Als het beleg afgeloopen is zal ik er werk van maken en de wereld van deze nieuwe ontdekking doen profiteeren. Ik ben Bismarck wel dankbaar; dat hij mij geleerd heeft, dat dit huisdier op tafel *the right animal in the right place* is.

Hoe dit zij, de voedings-quaestie is tot nog toe geen reden van groote bezorgdheid, ofschoon er zeker wel reeds zijn die het hard te verantwoorden hebben. Maar de mannen kunnen allen dienst nemen bij de Nationale Garde en ontvangen dan anderhalve franc per dag, terwijl er voor de minvermogenden overal gouvernements-gaarkeukens worden opgericht, waar voor vier stuivers een redelijk maal te krijgen is.

Parijs kan het dus lang uithouden — als Parijs maar wil. Dat zal echter veel afhangen van den loop der gebeurtenissen en van den geest der bevolking; tot nog toe laat de laatste niets te

wenschen over. De roode republikeinen, die dwazen, zijn nog niet dwaas genoeg om niet in te zien dat zij door niet toe te geven het vaderland ten gronde zouden richten. Alle twisten zijn tot na den oorlog verdaagd, dan zullen zij natuurlijk weder oprijzen als paddestoelen in een woud. De fanatieken, die om een *Commune* schreeuwen (vertaal: geef mij de teugels van het bewind in handen), zullen dan hun doel wel bereiken en — de republiek naar het graf voeren. De beste vriend van een monarchie is op het oogenblik... Gustave Flourens. Hij mag niet heel verstandig zijn, maar hij is eerzuchtig. Alleen daardoor verkreeg hij het bevel over vijf bataillons van de nationale garde en werd hij *chef de bataillon* (Waarom geen *général de division*? vraagt Gavroche). Hij kan daarbij zeer oprecht zijn in zijn liefde voor die *femme forte*, met haar dunne lippen, de Republiek, maar bezadigde lieden zien deze dame liever niet opgeschikt als zekere scharlakenroode vrouw van Babylon, en het veld waarop lauweren geplukt moeten worden, ligt juist op dit oogenblik niet vóór het stadhuis.

Maar een Fransch republikein is het minder om een beginsel dan om een naam te doen. Rochefort en Gambetta waren eens namen. Hoe staan zij nu aangeschreven bij onze republikeinen? Rochefort is nog slechts *een bleeke schim van hetgeen hij eens was*, (ik citeer letterlijk); Gambetta is een listige Genuees, die zich, op het gevaar af van uit de wolken te vallen, *uit de voeten gemaakt heeft*. Het wiel draait toch maar steeds door!

Behalve Flourens, de Mars van dezen Olympischen Raad, bestaan de *Dei majorum gentium* uit Blanqui, de samenzweerder die de zaak te la Villette organiseerde maar zich zelf buiten het gedrang hield, Felix Pyat, de dramaturg, die evenveel van staatkunde weet als de bébé van Victor Hugo's schoondochter, en Ledru-Rollin, die vooral door Pyat geprezen wordt. „Ledru-Rollin hield gisteren avond een redevoering;” — schrijft hij — „wij drukken zijn woorden niet: het gebrul van den leeuw kunnen wij niet wedergeven.”

Hoe het zij, voorloopig vreezen wij deze „roode” heeren nog niet, en lieden, die Parijs beter kennen dan ik, beweerden dat de Republiek den aftocht der Pruisen slechts weinig weken zal overleven.

Een staaltje van den tegenwoordigen toestand:

De Ministers bezochten dezer dagen de *mairie* te Belleville. Zij vonden den maire, een zeker heer Jules Valles, daar zeer netjes geïnstalleerd. Hij toonde hun zijn flink ingerichte bureaux en alles was volmaakt in orde. Hij bood den excellentiën daarop een diner aan en bij het dessert vroeg Favre ter loops, sedert hoelang hij reeds den post bekleedde, dien hij zoo goed waarnam, en wie hem benoemd had. „Niemand,” was het antwoord, „ik heb mij zelf benoemd, even als gijlieden, en juist op denzelfden dag.”

Den geheelen nacht werd er aanhoudend en sterk van de fortten gevuurd, maar van de groote sortie heb ik niets naders gehoord.

PARIJS, 20 Oct. 1870.

„Den habitués van den heer Poirer wordt bericht dat zij voortaan slechts één portie vleesch kunnen bekomen.”

Dit waren de vreeselijke woorden, die mij in het oog vielen, toen ik de restauratie binnen trad en — dan was het er nog een portie naar! Op zijn best genoeg voor een zenuwachtige dame, die eerst een behoorlijk lunch heeft gebruikt.

Ik begin nu in te zien dat het veelgeprezen systeem van rantsoenen toch wel iets tegen heeft. Want terwijl in deze groote restauratie, waar dagelijks honderden menschen uit de burgerklasse komen eten, ieder nu nauwelijks genoeg paarden- of kattenvleesch krijgt om zijn eetlust goed . . . op te wekken, worden er in de kostbare cafés op de Boulevards nog feestmalen aangericht, als die van Lucullus, voor wie maar rijk en gek genoeg is ze te betalen. 't Ware beter *liberté, égalité, fraternité*, boven de restauraties te schrijven dan ze in gouden letters boven de kerkdeuren te schilderen.

Hoewel er nog vrij goed voor de geheel onvermogenen gezorgd wordt, zijn de fatsoenlijke armen er slecht aan toe, vrees ik.

Toen ik althans na mijn sober maal langs de kaai van de rivier slenterde, met een maag even onbezwaard als het geweten van Ollivier. zag ik een vrouw, die over de leuning keek. Zij keerde zich om, toen ik haar voorbijging, en de lantaarn bij de poort der Tuileriën scheen juist op haar gelaat. Het zag er eerlijk en fatsoenlijk uit, maar zoo uitgeleerd, zoo wezenloos, dat ik stil hield en vroeg of haar iets scheelde. „Ik ben zoo moe en ik heb zoo'n honger,” antwoordde zij openhartig, „ik heb den heelen dag geloopt en sedert gisteren niets gegeten.” Ik nam haar mede naar een *café* en gaf haar wat brood en koffie, en toen vertelde zij mij haar geschiedenis. Zij was een boerenmeisje uit Franche Comté en was in Parijs gaan dienen. Maar dat verveelde haar en daarop had zij een jaar lang geleefd als werkster voor een groot magazijn van gemaakte kleederen. Bij het begin van het beleg was zij ontslagen, en toen had zij eenige dagen werk gevonden in een der werkplaatsen van het gouvernement, maar dat had ook maar kort geduurd; sedert drie weken was zij nu geheel zonder iets. Eén voor één had zij al haar kleederen verkocht, zoodat zij thans niets meer bezat dan het weinige dat zij aan het lijf droeg. Gisteren had zij haar laatste *soû* aan brood en selderij besteed en nu was zij, om niet van honger te sterven, naar de rivier gegaan om zich te verdrinken. „Maar het water zag er zoo koud uit, ik durfde niet,” zeide zij huiverende.

Dat was het verhaal der Parijzer grisette; — nog al een contrast met het vroolijke onbezorgde wezen, dat men vroeger in haar zag, toen zij op een achter-zolderkamertje woonde, maar altijd bloemen in haar venster had; toen zij aangebeden werd door een student en, door den heelen dag te werken, genoeg verdiende om 's avonds en zondags te kunnen dansen en vroolijk zijn. Bij haar verhaal, schaamde ik mij over mijn ontevredenheid van daareven. Ik bedacht dat ik er hier slechts één uit zeer velen gezien had, en dat zulke dingen voortaan slechts al te veel zullen voorkomen. Ik zal niet meer klagen over die éene portie vleesch.

Generaal Vinoy, die den Krim-oorlog medegemaakt heeft en iets beters te spreken is dan Trochu, heeft mij een pas bezorgd, waarmede ik ongestoord tot aan de Fransche voorposten komen kan. „Als gij daar buiten komt, dan wordt gij door de schildwachten doodgeschoten, op mijn bevel,” voegde de generaal er tot mijn geruststelling bij. Een algemeene dagorde geeft iedereen echter vrijheid om ongestoord tot aan de liniën der fortten te gaan. Ik huurde dus dezen morgen een vigilant en liet mij naar Boulogne brengen, een dorpje aan de Seine bij het Bosch van dien naam. Wij reden door een gedeelte van het Bosch waarin ik meer soldaten dan boomen zag. Overal waren linie-troepen en artilleristen gekampeerd en hier en daar waren troepjes van hen bezig met het ontleden van een paard, als voorbereiding voor hun diner. Het dorp Boulogne was bijna geheel door de inwoners verlaten. Enkele straten, die naar de rivier leidden, waren gebarricadeerd, anderen niet. In de meeste huizen zag ik soldaten, de anderen lagen in schansen en loopgraven. Er werden voortdurend schoten gewisseld met de Pruisen, die in de huizen van St. Cloud verborgen waren. Ik kan niet zeggen dat de vijand bijzonder goed mikt, want schoon sommigen dier verraders, blijkbaar met slechte bedoelingen, op mijn fiacre schoten, vlogen al de kogels er over heen en zelfs het paard nam er op het laatst geen notitie meer van. Wat mijn voerman aangaat, deze was min of meer beschonken. Dit is tegenwoordig een vaste gewoonte onder die lieden, hoewel docter Sée het gebruik van sterken drank, vooral in de tegenwoordige omstandigheden, sterk afkeurt en het gouvernement verklaart: „één dronkaard kan ons meer schade doen dan vijf Pruisische spionnen.” Mijn voerman was evenwel een goed patriot en zoo opgewonden door de vruchteloze schoten van de vijanden zijns lands, dat hij stilhield, van den bok steeg en een krijgsdans uitvoerde om hun zijn verachting te toonen.

De geest der troepen, die in Boulogne lagen, scheen zeer goed te zijn en, voor zoover ik na kon gaan, hadden de bommen van Mont-Valérien niet zooveel schade in St. Cloud aangericht als men eerst zeide.

Het kasteel is evenwel geheel vernield. Laat men de Pruisen nu nog maar voor barbaren schelden, het fraaie paleis is door de Franschen vernield, en moedwillig vernield. Wij praten veel over onze zucht naar roem, onze nationale herinneringen, onze nationale eer — en toch waren het „onze” kanonnen, die van den Mont-Valérien de noodlottige bommen in het prachtige verblijf van den eersten Napoleon wierpen. Kan er sterker bewijs zijn dat het Fransche volk, door een geest van fanatisme bezield, in zijn wanhoop, heden, verleden en toekomst opofferen wil aan zijn nationalen haat? Daar was geen enkele geldige reden, waarom St. Cloud vernield moest worden. Het onderging alleen dat lot omdat het de geliefkoosde verblijfplaats geweest was van de beide Napoleons. En toch waren er trotsche herinneringen aan verbonden, zelfs in verband met Napoleon III, die er meer als mensch dan als keizer placht te leven. Dáár ontving hij koningin Victoria en prins Albert, toen zij, eigenlijk huns ondanks, getuigen geweest waren van de inwijding der haven te Cherbourg. Dáár, bij zijn terugkomst na den roemrijken Italiaanschen veldtocht. . . . maar sst! door de triomfen van vroeger, schijnt het heden slechts zooveel te treuriger. Het paleis van St. Cloud bestaat niet meer en het moest misschien vallen om het volk te verzoenen met Sedan.

Hoc vreeselijk de oorlog op het menschelijk gevoel werkt, kon ik bij deze gelegenheid ook nog anderszins opmerken. In Boulogne was een laan die aan het vuur der Pruisen blootstond. En waarmede denkt gij dat de Fransche soldaten, die geen dienst hadden, zich amuseerden, tot groot genoegen van de weinige burgers? Met moedwillig op een drafje die laan langs te loopen! — En als dan de Pruisen schoten en den man niet raakten, dan was er geen eind aan het gejuich. Meer dan vijf-en-twintig zag ik het waagstuk ondernemen. Dienzelfden morgen waren er echter twee op deze wijze gewond geraakt. „Och, van daag of morgen!” zei mij een marinier met een gebaar alsof hij zeggen wilde: Wat doet het er eigenlijk toe?

Toen ik terug keerde was mijn koetsier weer sober en vroeg hij de dubbele vracht. „Wat mijzelf aangaat” — zei hij — „ik ben

een Franschman en ik zou mij niet gaarne laten betalen voor het gevaar van door dat *canaille* van Pruisen geraakt te worden, maar mijn paard, mijnheer, denk aan mijn paard!" En hij streeelde het magere dier den nek. Ik bedacht dat ik het beest misschien nog wel eens ontmoeten kon — als het voorgediend werd met een *sauce piquante* — en ik gaf toe.

De bladen protesteeren bijna zonder uitzondering tegen de bemoeiingen van Engeland en Rusland, waarvan men gisteren sprak. "Het is te laat," — verkondigt het orgaan van den heer Picard. "Mag Frankrijk een tusschenkomst dulden, die den vijand onttrekken zou aan de rechtvaardige straf, welke hij op het punt staat te ondergaan? Mag Frankrijk zich de gelegenheid laten ontnemen, die nu schooner is dan ooit, om Pruisen geheel te vernietigen?" Ik moet zeggen dat deze smorkerijen *mij* niet zeer gerust stellen.

PARIJS, 21 Oct. 1870.

Wij zijn den geheelen dag *à la qui vive*. Er was dezen morgen bijna geen einde aan de artillerie die dóór de Porte Maillot den weg naar Courbevoie opreed. Tegen tien uur vertrokken Trochu en Ducrot *ventre à terre* door de Avenue de Neuilly in dezelfde richting, een lange trein ambulance-wagens volgde hen, de poorten werden plotseling gesloten en tegen twee uur begon er een hevige kanonade, voor zoover wij konden nagaan langs de geheele lijn van St. Cloud tot St. Denis. Het was mij niet gelukt buiten de poorten te geraken en dus weet ik niet wat er voorviel. Het waarschijnlijkste komt mij het gerucht voor, dat er een poging beproefd werd om Montretout te hernemen.

De buitensporigste geruchten zijn in omloop en alles luidt even gunstig voor "ons." Zoo even verneem ik dat wij 75000 gevangenen

gemaakt hebben. Dat is het hoogste cijfer dat ik heb hooren noemen; het minste was 5000 en vier kanonnen. Alle berichten stemmen daarin overeen, dat er een schitterende overwinning behaald is. Uitvoerig weet iemand te zeggen hoe de Pruisen te Bezons een brug over de Seine geslagen hebben en hoe zij, daarover getrokken zijnde, het schiereiland Gennevillier bezet hebben; hoe daarop de frances-tireurs er in geslaagd zijn (volgens een andere lezing de kanoneerboot de Percy) om de brug te vernielen; hoe de Pruisen dus van hun leger afgesneden en genoodzaakt waren zich op genade of ongenade over te geven, en hoe zij dat eindelijk ook deden na een wanhopig gevecht. Ik geloof er geen woord van. *Beaucoup de bruit et peu de fruit* hebben wij gehoord en gezien van het onophoudelijk schieten gedurende de laatste weken. Maar geheel Parijs gaat heden avond tevreden naar bed; met heeft eens eenige sensatie gehad en dat is al veel in de tegenwoordige dagen.

Maar wat er ook van zij, één overwinning heeft men heden toch behaald en wel een overwinning op zich zelf. De heer Portalis, de uitgever van de *Vérité*, die sedert eenige dagen gevangen zat, en dat wel in dezelfde eel waarin Troppman zijn laatste levensdagen sleet, wegens het verspreiden van leugenachtige tijdingen, die later wáar bleken, is weder op vrije voeten gesteld. Wat het eigenlijk was weet ik niet, maar de erkentenis dat zij niet onfeilbaar is, geeft der Regeering minstens aanspraak op een felicitatie.

PARIS, 22 Oct. 1870.

Het *Journal Officiel* zegt maar weinig over de zegepraal van gisteren. Het verslag, dat zeer kort is, bevat het bericht dat generaal Ducrot een uitval deed in de richting van Reuil, Malmaison, Jonchère en het kasteel van Buzanval. Na een artillerie vuur, dat

drie kwartier aanhield, trokken de troepen met veel *entrain* voort en dreven de vijandelijke tirailleurs voor zich uit, tot dat deze genoodzaakt waren, zich achter de aarden werken op de hoogte van Jonchère te bergen en ook daar werden zij zoodanig bestookt, dat hun detachementen vijf maal vernieuwd moesten worden. Het gevecht duurde tot in den avond, dus ontbreken nadere bijzonderheden. Terzelfder tijd deed Vinoy een *feinte* in het zuiden, om de aandacht des vijands af te leiden, terwijl generaal Bellemore uit de poort St. Denis trok, om den rechter flank bij Gennevilliers te beschermen.

Maar wat is er van de 75000 krijgsgevangenen en de vier stukken? O. *on-dit!* wat zijt gij toch een leugenaar! Het verlies der bezetting was daarentegen zeer aanzienlijk, zelfs zoo dat verscheiden zwaargewonden den geheelen nacht bleven liggen, eer zij hulp konden krijgen!

Ik begin sterk te vermoeden dat de maatregelen om het lot der gekwetsten te verzachten veel te wenschen overlaten. Ik had gehoord dat alles zoo uitnemend was, dat verdeeling van arbeid en zuinigheid van beheer niets te wenschen overlieten, dat sterke mannen, met handen van het Roode Kruis om den arm, altijd gereed stonden als men gekwetsten te vervoeren had, en dat de dames, die ziekenoppasters geworden waren, werkelijk nergens anders aan dachten dan aan het vervullen van hun edele taak. Maar een nader onderzoek heeft ook die beweringen niet bevestigd.

Ik heb ondervonden dat het schoone devies van het Roode Kruis maar al te vaak misbruikt wordt en dat de krankendragers wel eens aan tien woningen, waaruit de vlag der humaniteit wappert, te kloppen hebben, vóór zij een patient kunnen kwijt raken. En zelfs dat reeds menig gekwetste in deze particuliere verpleeglokalen ten gevolge van verwaarloozing is omgekomen.

Afgescheiden daarvan nog, is het een feit dat er te veel ambulances zijn die u aan kinderspeelgoed doen denken en te weinig waar men de zaak met den noodigen ernst opvat. Uiterlijk vertoon, ziedaar waar het om te doen is. En dat gaat dan op de volgende wijze met eigenbelang gepaard. Men richt een kamer van zijn huis

tot ziekenvertrek in, laat er een paar bedden plaatsen en verkrijgt zoo het recht de internationale vlag te voeren. Dat is altijd goed, ook als de Pruisen, die barbaren, eens in de stad *mochten* komen! Want daar zij allen plundersaars, moordenaars en kannibalen zijn, en de witte vlag met het roode kruis de woning beschermt, is het geld daarvoor alles behalve slecht besteed. Maar dan moeten er gekwetsten komen en daarvoor zorgen de dames. „Och toe, dokter, stuur ons een gewondel!” is een bede waaraan menig Esculaap geen weerstand kan bieden. Daar men echter altijd geen voorraad heeft, gebeurt het wel eens dat de lieve smeeksters een mobile garde met de mazelen krijgen, in plaats van den bleeken en interessanten kolonel der artillerie, waarop zij rekenden, en wiens edel voorhoofd, gekwetst door de lans eens Ulaans, zij zoo zorgvuldig zouden koel gehouden hebben. Hoe gaarne hadden zij zich anders met hun frivolité-werk voor zijn sponde geplaatst en voor versche bloemen gezorgd, zijn koortsachtige lippen bevochtigd en in het halfdonker den patient in slaap gelezen, waarop zij dan zelf zich hadden kunnen verbeelden, dat zij de dame waren die den Ridder Bayard te Pavia verpleegde. Geen onaangenaam tafereel, wel? Maar een mobile garde, een sjouwerman misschien, met pokken of buikloop, o foei, *quelle horreur!*

En wanhopig laten de dames de verpleging aan anderen over en gaan een tourtje doen, in zwarte zijde gekleed en pluksel makende in de open calèche!

Maar er zijn loffelijke uitzonderingen en dat zijn de *Soeurs de Charité* en de actrices. Deze laatsten vooral zijn niet minder ijverig en onvermoeid dan de eersten. Een hunner, Madeline Brohan, verkreeg zulk een invloed over een ouden veteraan van de linietroepen, dien zij in het Théâtre Français verpleegde, dat hij door niemand anders geholpen wilde worden, en hij haar bij zijn herstelling een aandenken gaf, het dierbaarste wat hij op de wereld bezat — zijn meerschuijmen pijp.

De duivenpost van Tours meldt heden dat de jonge Gambetta naar Besançon vertrokken is en dat de vijandelijke legers hoe langer

hoe meer gedemoraliseerd worden. Als Parijs maar volhoudt, wordt het land gered. Ik kan niet zeggen dat de berichten mij zeer geruststellend voorkomen.

Gustave Flourens zal niet vervolgd worden. Rochefort heeft weten te bewerken dat deze zaak met een sisser afloopt. Wel beschouwd is de revolutionaire graaf een zeer nuttig meubel in het kabinet. Hij is een soort van buffer, die stooten voorkomt tusschen de radicale republikeinen van la Villette en Belleville en de burgerlijke republikeinen van het Hotel de Ville. Tot de eerste zegt hij, knipogende, „Geduld maar, broeders, onze tijd zal wel komen!” en den laatste fluistert hij in het oor. „Houdt moed, mijne heeren, zalig zijn de bezitters!” Een groot staatsman, onze graaf! Het is ook grootendeels zijn werk, dat een zekere Sapia door den krijgsraad vrijgesproken is, ofschoon hij als kommandant van de nationale garde te Montrouge zijn manschappen van scherpe patronen voorzien en hen verteld had, dat de Commune uitgeroepen en Trochu uit de vensters van het stadhuis geworpen zou worden, zoo hij het niet goed vond.

’t Is een rechte zonderling, deze mijnheer Sapia. Hij is vóór de Roode Republiek, maar gebruikt enveloppen met een grafelijken kroon, waarop hij geen recht heeft. Hij heeft zich doen fotografeeren in de houding van een zelfmoordenaar, en verbeeldt zich een dichter te zijn, waarbij Byron slechts een kind is. Hij heeft een poesje te Charleton in een *maison de santé* gelogeerd en is kort daarop door de garde tot kommandant benoemd! Er zijn hier menschen genoeg die beweeren dat het gouvernement te ver gaat, wanneer het manner als Flourens en Sapia niet, als dolle honden, onschadelijk maakt. Maar men heeft ongelijk. Heeft het gouvernement niet getoond krachtig te kunnen handelen, toen het zes arme duivels, die te Chattillon op de vlucht gingen, liet fusilleeren *pour encourager les autres*? Dat arme gouvernement heeft vele vijanden.

Een dezer heeft onlangs het gerucht verspreid dat het op het punt stond om het legioen van eer af te schaffen, omdat decoraties niet pasten bij het republikeinsche stelsel van gelijkheid. Daar

had men de poppen aan het dansen. Want als er iets is waaraan het fransche hart gehecht is, dan is het aan de hoop op een lintje. Wat! Parijs verdedigen en geen kans hebben op een decoratie! Dat zou ontzettend zijn. Zelfs het leger, dat onder het republikeinsche régime, even sterk ijvert tegen het duitsche caporalisme als tegen het fransche césarisme, kan evenmin buiten het kruis als buiten de baarden hunner picniers, de hooge mutsen der tamboermajors en de tweeslachtige kleeding der marketensters. Maar het *Journal Officiel* heeft de lintjes-bejagers gerust gesteld: een lijst van benoemingen verscheen heden morgen en gaf dus het bewijs dat het plan opgegeven is, als het zelfs ooit bestaan heeft.

PARIJS, 23 Oct. 1870.

Dit is de zesde Zondag, in 't geheel de zes-en-dertigste dag, dat wij afgesneden zijn van het overige deel der beschaafde wereld en dat wij verstoken zijn van alle gemeenschap met vrienden en betrekkingen. Hoe lang zal dit nog duren? Hoe lang zal zuster Anna nog uit moeten zien en niets kunnen bespeuren dan kruitdamp, niets hooren dan het zware geschut der forten?

Onze predikant Coquerel wist het ook niet, maar sprak een zeer schoon woord dezen morgen, een woord dat ik vertrouw dat langer leven zal dan een der belegerden of belegeraars. "*Du pain et de la poudre*" was de tekst van den beroemden kanselredenaar. "Parijs is zoo diep gezonken dat het beleg bijna als een zegen des hemels mag beschouwd worden. Hoe langer het duurt, hoe meer hoop er is dat het werk der wedergeboorte blijvend zijn zal, en hoe meer waarschijnlijk, dat wij hier werkelijk een bevolking zullen krijgen van *hommes honorables et femmes honnêtes*." Zeer waar misschien, doch voor het oogenblik toch maar weinig bemoedigend.

Heden morgen is het bulletin van generaal Ducrot verschenen over het gebeurde op Vrijdag. Het was juist zooals ik vermoedde. De groote overwinning lijkt maar al te veel op een nederlaag; twee kanonnen zijn verloren, twee officiers en 32 man gedood, 230 gewond en 153 vermist, d. i. krijgsgevangen of gedeserteerd. De generaal is zeer voldaan, maar veel zulke overwinningen zijn, ook in *zijn* belang, niet wenschelijk. Hij schrijft: „ons doel was bereikt — wij namen bezit van de vijandelijke positiën en dwongen hem een aanzienlijke macht in het vuur te brengen, waaronder wij groote verwoestingen aanrichtten.” Hij vergeet er bij te voegen dat „wij” de positiën weer verlaten moesten en dat het er bij den vijand op een paar man niet aankomt. Maar zoo iets is nog al gevaarlijk om te bekennen. Het eenige gunstige verschijnsel bij dezen uitval is dat de troepen zich beter hielden dan een maand geleden te Chatillon. Trochu heeft natuurlijk weder in een dagorde zijn tevredenheid betuigd, maar in mijn oog zal Vrijdag 21 October lang niet met gulden letters in de geschiedenis van dit beleg mogen aangeteekend worden.

Al weder een bericht per duiven-post. Waarlijk, deze gevleugelde boden doen der republiek groote diensten, en de honger zal wel groot worden vóór wij hier onze toevlucht tot gebraden duiven zullen nemen! De laatste *dépêche* is niet veel duidelijker dan de vorigen.

„Al onze beschikbare troepen zijn uit Algiers ontboden.” Dat had al veel vroeger moeten geschieden. „De rust is te Marseille hersteld.” Wij hadden nooit gehoord dat die verstoord was. *Cæteris paribus*.

Van gebraden duiven gesproken, de voedings-quaestie komt steeds meer en meer aan de orde. Het is zeer ontmoedigend, als gij een restauratie binnen treedt, te hooren dat de eenige *entrée* uit sardientjes, het eenige *hors d'oeuvre* uit augurkjes, en het *pièce de résistance* uit een gerookte ham bestaat, terwijl ge voor dessert een manilla-sigaar kunt rooken. Als het zoo voortgaat zullen wij, even als de schrandere dauphin, nog brood moeten gaan eten, om niet van hon-

ger te sterven. Het is niets ongewoons een paard dood te zien vallen voor een fiacre en ik vrees dat wij nog meer zullen zien, want er is nog maar weinig hoop op verandering. Het gouvernement heeft ook een opgaaf doen vragen van de aanwezige paarden en den voorraad hooi en haver; maar daar men even weinig op de eehtheid dezer opgaven zal mogen vertrouwen als op die der officieele berichten, zal paardenvleesch vooreerst nog wel overvloedig blijven, van wege het gebrek aan fourage.

Hoe treurig de zaken er ook uitzien, toch heeft Parijs nog erger dingen beleefd. Ik doorbladerde gisteren een geschiedkundig werk en zag dat er onder de regeering van Charles VII hier zulk een hongersnood heerschte, dat de wolven zich in de verlaten straten waagden en de kinderen uit de huizen stalen. Zoover zijn we nog niet; wij hebben hier geen andere wolven dan die in den *Jardin des Plantes* en die loopen meer gevaar om in onze magen te verdwijnen dan wij in de hunne.

Ik ben gisteren onze diergaarde eens wezen bezoeken, maar het was een treurig gezicht. De olifanten staan te waggelen op hun beenen, de leeuwen zijn ook op half rantsoen gesteld, de hippopotamus ziet er zoo hypochondrisch uit, dat men medelijden met hem hebben moet, en de zwarte beer klimt zijn paal op en af, alsof hij de eeuwigdurende beweging moet vertoonen; toch vrees ik dat noch zijn kunstjes noch zijn smeekende blikken hem tegenwoordig veel buitenkansjes bezorgen. De onnadenkende apen en de geduldige kameelen zijn de eenige dieren, die den staat van beleg kalm schijnen op te nemen. Een bijzonder droevig figuur maakt de beroemde arend, wiens vleugel de slagpen leverde, waarmede de vrede van Villa-Franca geteekend werd. Hij ziet er zoo melancholiek uit, alsof hij gevoelde dat de dynastie, die hem tot symbool gekozen had, voor altijd verdwenen is, en als had hij zoo even de pen geleverd waarmede de capitulatie van Sedan werd geteekend.

Ook de vogels hebben hun tijd. Heden kraait de Gallische haan koning, de republikeinsche „vrijheidsvogel.” 't Is zeker niet aangenaam, dat dit gebeurt terwijl men niet meer dan een half pond

vleesch in drie dagen kan bekomen, terwijl de boter zeventien francs het pond en eieren zeven stuivers het stuk kosten, maar het is nog geen tijd om bezorgd te zijn. Tracteerde de Fransche generaal, die onder de eerste republiek met de verdediging van Mainz belast was, zijn staf niet op een schotel ratten en muizen? En zoo ver is het met ons nog niet gekomen.

PARIJS, 24 October 1870.

Voor van daag heb ik twee ongelukken te noteeren. In de Rue Poissonnière sprong een huis in de lucht, waar men bommen vervaardigde, en waarbij men één doode en drie gewonden te betreuren had. En de bekende korporaal Thiebault, van het korps pompiers, de held die reeds zoovele menschenlevens redde, werd nagenoeg gedood bij de ontploffing van een nieuw model van kanonnen, waarmede hij een proefschot zou doen.

De generaal Ducrot heeft een dagorde uitgevaardigd, waarin hij hulde brengt aan den kapitein Ducos en den sergeant-majoor de Granville, van het korps zouaven, omdat zij bij den uitval op Vrijdag hun leven waagden tot redding van hun kommandant, die zwaar gekwetst was. Beiden werden daarbij gewond, de kapitein tweemaal.

Het is gelukkig, vind ik, dat wij zulke dingen hooren. Het is te vreezen dat wij eerstdaags de afzonderlijke gevallen geen aandacht meer waardig zullen keuren, maar onze dooden bij honderden of duizenden zullen op te teekenen hebben. Nog zijn wij niet uit de vervelende periode van wachten en nog eens wachten, die elk beleg schijnt vooraf te moeten gaan.

Maar toch wordt het einde daarvan spoedig te gemoet gezien en met het oog daarop is een opgave van onze strijdkrachten, die ik uit goede bron put, zeker niet onbelangrijk.

Er zijn hier twee geheele regementen infanterie, het 35ste en 43ste (elk van vier bataillons) en 51 bataillons *de marche*, samengesteld uit de depôts van de linie, van de garde en van de chasseurs-à-pied. Verder zijn er drie bataillons van het regiment der gendarmerie, twee van de republikeinsche garde (eigenlijk de *garde de Paris*) en twee van de *pompiers*. Daarbij moeten nog gevoegd worden zes bataillons mariniers, zes douaniers en twee *forestiers*. Dan hebben wij ten minste 20 bataillons (van 1000 man) francs-tireurs, behalve de *sergeants de ville*, waardoor de beschikbare krachten van bruikbare infanterie-troepen op 92 bataillons mogen gesteld worden. Deze troepen worden gerugsteund door 40 sterke eskadrons kavallerie, die echter nog eenigszins in staat van wording verkeeren en waarvan het moeielijk is de juiste indeeling te weten te komen.

Heden avond om zeven uur flaneerde ik langs den *Grand Boulevard*. Zij die deze schitterende en drukbezochte straat van vroeger kennen, zullen zich moeielijk een denkbeeld kunnen maken van wat het nu is. Een slecht verlichte en koude avenue, waarvan de melancholie verhoogd wordt door de ontbladerde boomen, en waar men bijna geen levend wezen ziet, behalve de krantenjongens die de laatste editien hunner bladen uitventen; slechts nu en dan een leege omnibus, en verder ernstige mannen in half militaire kleeding; de vroeger zoo vroolijke café's, met hier en daar een enkelen habitué. Geen prachtige toiletten, geen gesticuleerende troepjes voor de helderverlichte façades der geopende schouwburgen, geen schitterende equipages met gepoederde lakeien. De Via Sacra van het vermaak is schoongeveegd door de ruwe hand der *envahisseurs*. De geldwisselaars hebben het kostbare metaal uit hun winkelramen genomen, de juweliers zijn spoorloos verdwenen en van de drie winkels zijn er geregeld twee gesloten, alsof een algemeen failliet op handen was. Alleen zij die brood en kruit verkoopen, doen goede zaken; terwijl de winkels der wapensmeden, met hun ijzingswekkende uitstalling van lood en staal, steeds door nieuwsgierige groepen belegerd worden, ziet gij hier en daar een fatsoenlijk gekleede vrouw

voor een kruidenierswinkel staan, als om haar verbeelding den kost te geven, nu haar maag dien niet krijgen kan. Dat is de oorlog. En als men zoo iets ziet op de plaats waar weinige maanden geleden de Horae dansten op de vroolijke tonen van Pan, en Comus glimlachte, en Bacchus schaterde, — ik vergis mij, waar Thérèse danste, en Offenbach gevierd werd, en iedereen zich aan uitspattingen overgaf, en waar soupers gegeven werden die aan *la Régence* deden denken, en waar gedanst werd zooals dat alleen in Mabilie geschieden kon: — dan begint men te gelooven dat de Pruisische bulletins die van dezen oorlog een godsgericht maken, het niet zoo geheel mis hebben.

Niet dat Parijs zooveel erger was dan andere Teutoonsche steden. Als zij zich in het openbaar van blanketsel en *rouge* bediende, de anderen doen het niet minder, al is het daar meer *intra muros*. Ik weet niet waar men, op den keper beschouwd, de meeste gelijkenis met Gomorra zou vinden, in Berlijn of hier.

De gedachte aan die beruchte stad der oudheid kwam bij mij op, toen ik heden avond langs de Boulevards liep en een helderen glans aan den hemel zag, als het ware de weerkaatsing van een aantal gloeiende ovens, die in een rooden kring over de stad hing. De stralen schoten naar alle kanten uit, alsof zij door een onzichtbare hand heen en weder geschud werden, en de straten stonden weldra vol nieuwsgierigen. Was dit een voortteeken? Had het iets te doen met de Openbaring? Was er weder brand in een petroleum-magazijn? Neen dat laatste althans niet, want de brandspuiten bleven rustig op hun plaats. Maar de gloed verminderde ook niet en bleef even geheimzinnig over onze stad hangen. „Het is Noorderlicht” meende een wetenschappelijk toeschouwer. Een vrouw sloeg een kruis en riep uit: „Het is een waarschuwing des hemels, ik zag het ook in den Italiaanschen oorlog.” Was de arme „Badinguet” nog hier geweest, dan had men zeker de geheimzinnige hand meenen te zien, die Belsasar zijn ondergang aankondigde. Later hoorde ik, van zeer goed ingelichte zijde, dat al deze onderstellingen opgelost werden door het feit, dat men zich

op Mont-Valérien bezig gehouden had met het nemen van proeven met een nieuwe electriche verlichting! Zij die voor onze stad het lot van Gomorra vreesden, kunnen dus gerust zijn (1).

PARIJS, 25 Oct. 1870.

„*On nous contemple*” zegt het blad *la Liberté* en daarmede legt het de vinger op de wond dunkt mij. Want als men nu maar eens de overtuiging heeft, dat de wereld meent dat wij meer dan het mogelijke gedaan hebben, zal men even welgemoed zeggen: „*à l'impossible nul n'est tenu*. Zoover is het echter nog niet, *on nous contemple* tot nu toe en de wereld staat verbaasd over onze houding. Vraagt men een nationalen garde, wanneer zij van plan zijn om bres te maken in de steeds knellender muur, die ons dreigt te verstikken, dan zeggen zij dat de kleine verkenningen, die men dagelijks doet, dienen om hen aan het vuur te wennen en dat zij „binnen kort” de Pruisen zullen doen wegstuiven als kaf voor de wind.

De *Charivari* waagt het nog den spot te drijven met de martiale houding der „*épiciers héroïques*” van Victor Hugo. Een ontzachtelijk dikke *garde nationale sédentaire* stormt zijn woning binnen met de blijde tijding: „het gouvernement heeft mijn diensten aangenomen!” „Uwe diensten? en als hoedanig?” vraagt zijn verbaasde wederhelft. „*Parbleu*, als barrikade!”

Maar de *Charivari* heeft uitgediend; hoewel het niet denkbaar is dat anderhalf millioen Parijzenaars overwonnen kunnen worden, neemt men toch de zaken *au grand sérieux*. Wat willen de Pruisen

---

(1) De schrijver bedoelt hier het noorderlicht, dat op den dag waarop hij schreef, in geheel Europa is waargenomen.

toch met hun werkeloosheid; denken zij ons uit te hongeren? Weten zij dan niet dat wij nog voor drie maanden levensmiddelen hebben, en dat de *levée en masse* hen weldra zal dwingen om hun heil in een overhaaste vlucht te zoeken? Is Napoleon I niet met het vierde deel van het aantal onzer troepen als overwinnaar in Berlijn en Weenen getrokken? Zal Trochu niet eindelijk eens toonen wat „wij” kunnen?

Maar hoe geneigd ook om dien generaal te bewonderen, geloof ik toch niet dat hij de man is, die wij noodig hebben; hij is te goed om als dictator aan het hoofd eener republiek als deze te staan. Hadden Blucher of Wellington met iemand als Flourens te doen gehad, ik vrees dat deze reeds lang geblinddoekt tegenover een aantal geweerloopen zou gestaan hebben. Hij heeft niets van een Cromwel of een Caesar. Men zegt dat hij met hart en ziel weder verlangt naar zijn buitentje in Bretanje. Hij zal zich ongetwijfeld dapper, onverzettelijk en taai toonen, maar ik vrees dat hij, zonder eerezucht en andere hoedanigheden van een „staatsman”, Parijs en Frankrijk niet uit den treurigen toestand zal redden, waarin zij verkeerden. (1)

---

(1) Louis Jules Trochu was tot voor korten tijd betrekkelijk weinig bekend. Hij is 12 Maart 1815 te Morbihan in Bretagne geboren. Na zijn krijgskundige opleiding op de school te St. Cyr ontvangen te hebben, werd hij in '40 luitenant en in '43 kapitein. Als zoodanig trok hij naar Algerie, waar hij spoedig promotie maakte. In '55 tot luitenant-kolonel benoemd, was hij, gedurende den veldtocht in de Krim, adjudant van den maarschalk Arnaud. Bij het einde van het volgende jaar brigade-generaal geworden, nam hij in '59 als divisie-generaal deel aan den oorlog in Lombardije, waar hij zich bij Magenta gunstig onderscheidde. Vooral op het gebied der strategie en der legerorganisatie muntte hij uit. Op grond daarvan werd hij na den slag bij Sadowa belast met het ontwerpen der reorganisatie-plannen. Daarna ging hij stil in zijn geboorteplaats leven en vernam men weinig of niets omtrent hem, totdat zijn brochure „*L'armée Française en 1867*” verscheen, waarin werd aangetoond, dat het leger slecht was georganiseerd. Terwijl dit werkje den keizer en den

Maar het zou niet verstandig zijn dit hier nu te verkondigen. Hij is nog „de” man, evenals Ulrich vóór de capitulatie van Straatsburg, waarover men thans zeer dubbelzinnig begint te spreken.

Het volgende wordt mij heden voor waar verteld. In de eerste dagen van het beleg was een *maître-blanchisseur*, een gezeten burger uit Thiais, een dorpje een paar mijlen buiten de barrière gelegen, met vrouw en kinderen binnen Parijs gekomen. Daar zij echter te lang gewacht hadden, konden zij slechts weinig van hun eigendom medenemen en lieten zij de rest in hun woning achter. In de eerste dagen verheugden zij zich te zeer over hun veiligheid, dan dat zij daar veel over zouden gedacht hebben, maar langzamerhand begon de man zich te verwijten, dat hij zijn goederen in den steek had gelaten. Te vergeefs trachtten vrouw en kinderen hem terug te houden, hij wilde naar Thiais terug om nog iets te redden. Na veel moeite kreeg hij een pas om de voorposten te passeeren, maar nauwelijks een kwartier verder gegaan zijnde, bevond hij zich te midden van een troepje Pruisische soldaten. Alle pogingeu tot explicatie waren vruchteloos, omdat men elkander niet kon verstaan; dit alleen begreep onze bleeker, uit hetgeen hij hoorde, dat hij om twaalf uur als een spion zou gefusilleerd worden — en het was reeds vijf-en-twintig minuten over elfen.

Onder deze aangename impressie werd hij voor een officier gebracht, die gelukkig een weinig Fransch verstond en die, half overtuigd door 's mans uiterlijk, het volgende bepaalde: „Als de sleutel, die hij bij zich heeft, past op het huis waarvan hij spreekt, dan mag hij in vrijheid gesteld worden, maar anders schiet gij hem onmiddelijk dood.” Vergezeld van vier soldaten ging de man met

---

zijn natuurlijk onaangenaam was, maakte het bij het publiek zoo grooten opgang, dat het negenmaal herdrukt werd. Zijn vrijmoedige en niet zelden scherp veroordeelende taal is van grooten invloed geweest op zijn even gevaarvolle als roemrijke verheffing tot gouverneur van de stad, waarop thans aller oogen zijn gevestigd.

een verlicht gemoed naar Thiais, maar vóór de welbekende deur gekomen ontzong hem de moed. Het weer was zoo ruw geweest, het slot kon verroest zijn, en dan was hij een kind des doods. Wèl mocht hij sidderen.

Het liep echter goed af en de man keerde veilig in de stad terug, maar hij zweert bij hoog en laag, dat men hem niet meer buiten de wallen vinden zal, zoolang er nog maar de schaduw van een Pruis te zien is.

Vele half-verhongerde menschen wagen dagelijks hun leven om de groenten te gaan halen van de velden, die buiten de vestingwerken liggen; dit is dikwijls de eenige wijze waarop zij nog iets kunnen verdienen. Het is een treurig gezicht, als die arme half-naakte schepsels 's avonds weer binnen de poorten gelaten worden. Somtjids zijn zij gewond; dikwijls keeren sommige hunner in 't geheel niet weder, maar sterven zij onder den blooten hemel aan hun bekomen wonden.

Men verwacht binnen de eerstvolgende dagen een aanval op de zuidzijde der stad. De Pruisen naderen daar met hun forten tusschen Meudon en Choisy-le-Roi. Onze generaals schatten het aantal zware stukken des vijands op zes-en-twintig; hoe zij daaraan komen weet ik niet. Van onze zijde naderen wij de Pruisische liniën zoo dicht, dat een botsing spoedig onvermijdelijk zijn moet. Zoo zeggen althans de couranten. Zij voegden er heden zelfs bij dat Choisy-le-Roi niet meer door den vijand bezet was. Met mijn pas vertrok ik, om eens inspectie in loco te houden; te Vitry sprak ik een wacht aan en hoorde ik dat ik het uiterste punt bereikt had en ik mijn reis moest staken, omdat de Pruisen nog al hun oude positiën bezet hielden. De soldaten verbaasden er zich over, dat ik geloof geslagen had aan een couranten-bericht. Hun opmerkingen omtrent de Parijzenaars en hun „organen” waren alles behalve vleierend.

Op mijn terugtocht had ik te Montrouge een gesprek met eenige Bretanjers. Ook deze lieten zich zeer ongunstig uit over de patriotten binnen 'de wallen. „Wij moeten hier blijven” — zeiden

zij — „om die lui te verdedigen, die even goed gewapend zijn als wij, en die op hun gemak thuis blijven, terwijl ons land wordt verwoest.” Die mobiles uit Bretagne zijn voor het oogenblik onze afgoden, de zouaven van de republiek. Maar dat gevoel van bewondering is ver van wederkeerig. Het zijn dappere maar eenvoudige menschen, die meer om hun schiereiland geven dan om Parijs. Trouwens noch het leger noch de mobile garde begrijpt, waarom de 300.000 nationale gardes ook niet in de buitenwerken komen en denzelfden dienst doen als zij. Terwijl ik met deze Bretonners stond te praten, snoot een hunner zijn neus in een zakdoek. Zijn makers maakten hun excuus over deze verwijfdheid. „Het is een beste kerel, maar hij komt uit Finisterre,” zeiden zij, hun schouders ophalende. Het schijnt dat de weelde om zakdoeken te gebruiken tot in Finisterre is doorgedrongen, maar in de overige deelen van hun land kent men zulk een affectatie niet.

De oproeping van vrijwilligers uit de nationale garde voor den actieven dienst heeft weinig succes gehad: 40000 werden er gevraagd en nog geen 7000 hebben zich aangemeld. De ultra's zeggen dat het een list was, om hen de stad uit te zenden en door de Pruisen te doen vernietigen, dan had het Voorloopig Bewind de handen vrij. De *bourgeoisie* zegt niet veel, maar de zeventuizend komen geheel uit hun midden. De zaak is deze: het beleg staat tot nog toe voor de Parijzenaars zoowat gelijk met een jachtpartij — al het vermaak van den oorlog en één percent van het gevaar; zoolang het van hen afhangt, zullen zij wel zorgen dat deze verhouding niet verandert. Wat de 1500 kanonnen aangaat, die zijn er nog niet, maar toch hebben zij reeds namen gekregen. Eén zal „Jules Favre” heeten en een ander „la Population.” De „rooden” hebben ingeschreven voor een monsterstuk, dat men „la Commune” zal doopen en dat heel eerbiedig aan Bismarck zal opgedragen worden. Ik voor mij vrees, dat de paarden, die ze voort moeten trekken, in de magen der Parijzenaars verdwijnen zullen, vóór dat de kanonnen gegoten worden, maar anderen denken anders. Wij hooren ze reeds donderen — zegt de *Temps* — en zien de

Pruisen gedecimeerd terug deinzen." Nu, die redacteur is de conige niet die de huid verkoopt, vóór dat de beer geschoten is.

PARIJS, 26 Oct. 1870.

Met een zwaren zwarten rand verscheen heden het blad *le Combat*, het orgaan van den heer Pyat.

Op theatrale toon en in hoogdravende woorden verkondigde het den volke dat Frankrijk verraden werd. Op hetzelfde oogenblik, dat Parijs door zijn heldhaftige houding het heeal tot bewondering dwong en de Pruisen ging vernielen, . . . werd er in het hoofdkwartier van koning Wilhelm onderhandeld over de capitulatie van Metz, van Metz-la-Pucelle *nunquam polluta*. En dat was niet alles! Bazaine, *ce traître infame*, had niet alleen een hoofdofficier gezonden om over de overgave van Metz te spreken, maar, *horribile dictu!* tevens om namens Napoleon III over vredesvoorwaarden te onderhandelen! En dat alles wist het Voorloopig Bewind en dat hield het voor het volk verborgen!

Vreeselijk was de opgewondenheid, die dit bericht te weeg bracht; er vormden zich overal groepen op de boulevards om het te bespreken, er gingen dreigende kreeten op en men sprak van bewegingen in de *faubourgs* om het gezag te ontrukken aan de handen van mannen, die de heiligste aller zaken wilden verraden. Men moest dadelijk de *commune* proclameeren. Terwijl de „rooden" zoo spraken, waren er reeds een menigte nationale gardes naar het stadhuis getogen, om opheldering te vragen, en anderen naar het bureau van *le Combat* om den burger Pyat zelf te interpelleeren, maar deze had dat zien aankomen en was nergens te vinden. Het Voorloopig Bewind ontkende de „schandelijke lastering," de laatste berichten uit Metz waren van 26 Augustus. Wat den lasteraar betreft, dezen gaf men

aan de algemeene verachting prijs, dat zou genoegzame straf voor hem zijn. Het volk is verontwaardigd en amuseert zich op dit oogenblik met op de Boulevards vuurtjes te stoken, van al de exemplaren die het van *le Combat* heeft machtig kunnen worden, en met het brengen van een ketelmuziek aan Pyat, die nota bene nog al een groot vriend is van Rochefort.

Is de tijding nu waar of niet? De handelwijze der regering is eenigszins verdacht. Maar één ding is zeker: dat Parijs niet gestemd is om slechte tijdingen te ontvangen, en dat Trochu, als er werkelijk bericht komt van de kapitulatie van Metz, verstandig zijn zal, zoo hij het maar voor zich houdt.

PARIJS, 27 Oct. 1870.

De gezondheidstoestand onzer stad begint ernstige reden tot bezorgdheid te geven. Wij worden meer en meer *malsains*, en de beperkte rantsoenen doen daar geen goed aan. Verleden week hadden wij 1344 sterfgevallen, deze week is dat getal tot 1485 geklommen, dat is ongeveer één-derde meer dan in gewone tijden. De pokken, die vóór het beleg reeds een aantal vreemdelingen op de vlucht dreven, nemen steeds toe; tweehonderd en twaalf gevallen in de laatste zes dagen.

Ook daarbij is het op te merken hoezeer Parijs veranderd is. Twee sterfgevallen, die anders voor een week lang stof tot discours en feuilletons zouden gegeven hebben, zijn deze week bijna onopgemerkt voorbij gegaan, Monsieur Felix is dood en Madame Barucci — de eerste de grootste der Parijsche acteurs, de tweede de grootste der Parijsche courtisanes. Niemand weet het, en zij die het weten, bekommeren er zich niet over.

Voor heden een zeer treurig voorval — misschien het

eerste ernstige vergrijp, dat er in het zwaar beproefde Parijs op te teekenen is. Laat ons hopen dat het tevens het eenigste zijn zal!

Reeds sedert vijf weken hebben de *Soeurs de Charité* van het *Hôpital Cochin* dagelijks gratis uitdeeling gehouden van melk voor kinderen en zieken. Een vrouw, die in de buurt woonde, kwam onlangs te laat en hoorde dat er slechts een halve portie voor haar overgebleven was. Daarop werd zij zeer driftig en onbeschaamd en beweerde recht te hebben op een geheele portie, omdat zij een „vaste klant” was. Zij uitte vreeselijke bedreigingen tegen de non, die haar zoo verongelijkt had, en vertrok. Twee dagen achter elkander kwam zij die scènes herhalen en den derden dag gelukte het haar in de keuken te sluipen en een groot mes machtig te worden; toen de non haar de met melk gevulde kan overgaf, stak zij dit tot aan het hecht toe in haar borst. De zuster werd na het hospitaal gebracht en stierf heden na een vreeselijk lijden van drie dagen.

De werkeloosheid van de Duitse legers brengt ons bijna tot wanhoop. Het algemeen gevoelen was dat er reeds voorlang iets schitterends zou voorgevallen zijn, dat de Pruisen des noods een der fortten zouden genomen, of op de een of andere wijze gelegenheid verschaft hebben, tot eenig schitterend feit, maar niets daarvan. „Wij zijn sterk genoeg om defensief te werk te gaan, maar nog niet in staat om zelf een aanval te wagen, met eenige hoop op een succes dat iets beteekent” hooren wij dagelijks. In zulke omstandigheden meende de regeering niet beter te kunnen doen dan . . . . verlot te geven tot heropening der schouwburgen! Geloof echter niet dat men daar de oude buitensporigheden ziet. Bewaar ons! Neen, „Horace” en „le Misanthrope” worden in het *Théâtre français* opgevoerd en dat zonder tooneel-kostumes. Niet uit gebrek daaraan, maar uit „scrupule de tristesse”, terwijl de zaal slechts half verlicht is en de dames-toeschouwers verzocht worden zich te kleeden met het oog op de omstandigheden! Wat zal ik u zeggen? Ik voor mij denk daarbij aan den prins, die ging jagen terwijl zijn vader op sterven lag, maar „alleen op klein wild” schoot!

De dagbladen, die nog steeds geregeld verschijnen, verdienen wel een oogenblik de algemeene aandacht.

Het orgaan van den «burger Blanqui,» *la Patrie en danger*, fulmineert dagelijks tegen Trochu en het Voorloopig Bewind. Er straalt in velen dier artikels veel gezond verstand door, maar het blad beleedigt zelfs de Parijzenaars door onophoudelijk op den christelijken godsdienst te smalen, en dagelijks te verkondigen dat de tegenwoordige regeering niets anders beoogt dan het herstel der familie Orleans en der Jezuiten. Het was ook voornamelijk uit vrees voor deze laatsten, dat een zekere heer Mottu, maire in het elfde Arrondissement, zoover ging van te bevelen dat de kruisen en de beeltenissen van den Zaligmaker weggenomen moesten worden van de kerken en de ambulances, dat er op de scholen niet van godsdienst zou gesproken mogen worden, en dergelijke maatregelen meer. Maar Parijs is nog niet rijp voor den dienst der rede en de heer Mottu heeft den bijnaam van «Antichrist» bekomen en is genoodzaakt geworden om zijn ontslag te nemen.

De *Reveil* en de reeds meer genoemde *Combat* verdedigen hem sterk, en versterken mij in het vermoeden, dat het bombardement nog niet het ergste is wat ons te wachten staat. De *Figaro* heeft zijn oplaag aanmerkelijk moeten verminderen, maar de *Gaulois* drukt nog evenveel exemplaren als voor het beleg. De dagelijkse kroniek is daarin zeer merkwaardig en vindt altijd gretige lezers. Ook de *Temps* heeft nog steeds een groot debiet, doch de *Soir*, vroeger het meestgelezen avondblad dat men hier had, is zeer achteruit gegaan en is gedeeltelijk verdrongen door *l'Electeur libre*, een blad dat door den heer Picard, lid van het gouvernement, wordt geïnspireerd. Van de *Vérité* en het lot dat zijn redacteur, den heer Portalis, trof heb ik reeds gesproken.

Behalve de lieden die thans op de Boulevards met deze *dernières nouvelles* te koop loopen, vindt gij er ook verscheidenen, die u karikaturen en pamfletten opdringen, omtrent *les grands criminels*. Onnoodig te zeggen dat het den keizer en zijn hof betreft. De arme «Badinguet», le sieur Bonaparte, en zijn betrekkingen moeten

heel wat lijden. Het militaire prestige is niet het eenige dat Frankrijk verloren heeft. Zijn de generaals verdwenen, die zelfs ongeoefende recruten ter overwinning konden voeren, hetzelfde is geschied met de geestige schrijvers en teekenaars, die ons onder de zwaarste rampen nog een glimlach konden afpersen. Alles wat er van Rabelais overgebleven is, is zijn ruwheid, van Voltaire zijn kwaadaardigheid. De *Charivari* is niet meer om aan te zien. En met de geestigheid is tevens de ridderlijkheid verdwenen. Vroeger was het "*Mon Dieu, mon Roi et ma Dame*," maar dat is over; *avec la république nous avons changé tout cela*. Dat de publieke opinie zich tegen den keizer gekeerd heeft, die ons eerst *à Berlin!* liet schreeuwen en zich daarna te Sedan overgaf, met een leger tweemaal zoo sterk als dat, waarmede zijn oom de overwinning te Marengo bevocht, is begrijpelijk; — maar daarom kon men den mensch, den echtgenoot, den vader toch wel ontzien. *La correspondance de la famille infernale* (in plaats van *impériale*) schreeuwen de jongens op de straat. Slechts één plaatje heb ik gevonden, dat dragelijk was, en ge zult toestemmen dat dat niet *juror gros* mag heeten, als ik u zeg dat het Napoleon III voorstelde, terwijl hij zich aan Wilhelm overgaf met de woorden: *Voici le sabre, le sabre de mon oncle, tu peux le mettre à ton côté!* De overige zijn bijna zonder uitzondering zóo, dat men zich schamen zou ze in eigendom te bezitten. "*La femme Bonaparte*" voor twee sous! Dat is de vrouw, die achttien jaar lang de schutspatrones was van elke liefdadige instelling, en die de patienten verpleegde in de cholera-hospitalen! Elkeen herinnert zich de prachtige staalgravure: *la Fuite en Egypte*, — als pendant zag ik gisteren den ex-keizer, in een Mexicaansche uniform, een mageren ezel leidend, waarop Lulu zat als het kind Jezus. — Meer zal ik hiervan niet zeggen.

PARIJS, 28 October 1870.

Heden is het de zes-en-veertigste verjaardag van den roemrijken intocht van Napoleon I in Berlijn. En dan zijn er nog lieden, die beweren *que l'histoire se répète!*

Een menigte vreemdelingen, Engelsche, Amerikanen, Russen etc., verzamelden zich heden bij de barrière van Charenton om de stad te verlaten, waartoe zij verlof bekomen hadden en dat zij hoog noodig oordeelden, na veertig dagen „belegerd” geweest te zijn. Verbeeld u de verontwaardiging van de Engelschen, die met de kous op den kop terug mochten keeren, omdat hun verlofpassen uit het Pruisische hoofdkwartier nog niet aangekomen waren, terwijl de anderen hun reis konden vervolgen. Ik sprak een dikken „butler” die daarbij was. Deze waardige man meende dat de wereld op zijn eind liep. „Pray, Sir”, sprak hij met bittere ironie, „mag ik vragen of Hare Majesteit, koningin Victoria, nog op den Engelschen troon zit?” Ik zei dat ik van het tegenovergestelde nog niets gehoord had. „Heeft dan deze Meneer Bismarck de Peers uit het Hoogerhuis gejaagd?” Ik geloofde het niet. „Dan zal het niet lang meer duren.” Ja, geachte „butler”, gij zult toch moeten wachten tot die „mencer” u verlof geeft.

Ik zelf blijf hier, hoewel ik hoor dat ik slechts om een pas behoef te vragen. De physionomie van een belegerd Parijs weegt ruimschoots op tegen eenige ontberingen. De levensmiddelen worden wel schaarscher en duurder, maar brood en wijn zijn nog weinig in prijs gestegen en altijd overvloedig te krijgen.

Ik geloof niet dat Parijs vooreerst nog hulp van buiten te wachten heeft. Ik kom daartoe door de volgende beschouwingen.

De legers, die wij hooren dat in de departementen gevormd worden, zullen in de eerste plaats moeten dienen tot ontzet van Metz. Als zij daar, wat hoogstwaarschijnlijk is, de Duitschers slaan, wordt het Pruisische leger de terugtocht afgesneden en kan Bazaine met zijn dappere troepen Parijs gemakkelijk komen verlossen, en de Pruisen in verscheiden ontmoetingen verslaan. Op

Bazaine rust dan ook al onze hoop, en daarom gaat Trochu alleen verdedigend te werk en houdt hij de belegeringstroepen bezig, hen telkens geducht afmattende. Hij is niet dwaas genoeg om alles op één kaart te zetten en een groote slag te wagen; hij mag misschien een geduchten uitval doen, als onze proviand te veel verminderd, maar hij zal zich met zijn nog ongeoefende troepen niet rockeloos blootstellen en daar heeft hij gelijk in.

Toch hooren wij nu dat men binnen kort een poging doen zal om de communicatie met de departementen langs een der spoorbanen te herstellen — waarschijnlijk de lijn naar Orleans. Den stationschef daarvan is aangezegd, om alles in gereedheid te houden, zoodat op het eerste bevel de lijn hersteld en de dienst hervat kan worden. Op het oogenblik zijn de meeste stations veranderd in groote werkplaatsen, waar men luchtballons vervaardigd. In dat van den *Gare du Nord* (wie herinnert zich daar de aanhoudende en verbazingwekkende drukte van vroeger niet?) zag ik drie ballons, die reeds half gevuld waren, en elk vijftien passagiers konden bevatten, die drieduizend francs per persoon wilden betalen, om buiten de vesting te komen. Men waarborgt hun een veilige overkomst, maar dat zal wel eens wat te wenschen overlaten.

De postdienst is overigens goed georganiseerd en men kan zelfs postwissels verzenden, onder belofte van restitutie zoo de brief later blijken mocht verloren gegaan te zijn. In plaats van ballast neemt men exemplaren van den *Moniteur Officiel* mede, om neder te werpen in de verschillende dorpen en steden die men passeert, om de departementen op de hoogte te houden van onzen toestand. Correspondentie in een vreemde taal of naar buiten 's lands wordt evenwel altijd slechts onder het grootste voorbehoud aangenomen. *Ah, pour l'étranger, c'est différent!* krijgt men ten antwoord als men zich persoonlijk tot het postkantoor wendt. Men profiteert dan ook van de gelegenheid als er een kennis met een verlofspas de stad verlaat, omdat men dan betere waarborgen heeft. Men is thans ook bezig een ballon te maken, waarmede men weder in Parijs kan terugkeeren en berichten van buiten aanbrengen.

Zou zoodoende dit beleg ons brengen tot de oplossing van de groote quaestie van de luchtscheepvaart?

Een ander ingenieus idee, waarvan men veel spreekt, is een plan om de belegerde vesting door middel van een telegraafdraad met Tours te verbinden. Dit zou volgenderwijze tot stand gebracht worden, volgens den uitvinder. Laat een ballon op, die met sterke koorden vastgehouden wordt en tegelijkertijd een andere, die na eenigen tijd aan zijn lot wordt overgelaten. Door de eerste wordt den telegraafdraad met het kantoor verbonden, de tweede ontrolt dien draad en brengt hem naar Tours of waar de ballon ook zonder gevaar kan neerdalen, zooals de *Great Eastern* dat naar Amerika deed. Even als de overzeesche kabel door boeien werd opgehouden, moet deze het door kleinere ballons gedaan worden. Prachtig, niet waar? maar waarschijnlijk onuitvoerbaar, even als zooveel plannen waarvan men dagelijks hoort.

Het is echter te hopen dat wij spoedig eens wat van buiten hooren, want niet alleen de volslagen onbekendheid met wat er voor politiek nieuws buiten ons om te vermelden valt, maar ook de ongerustheid omtrent het lot van bloedverwanten en vrienden, kwelt ons meer dan wij gaarne bekennen willen,

De rantsoenen vleesch zullen morgen tot op 50 grammen verminderd worden, zegt men; — een half ons per dag, dat zou er nog al leelijk uit zien!

PARIJS, 30 Oct. 1870.

Nadert het einde? ben ik geneigd te vragen, na hetgeen er heden hier plaats had. Deze Zondag gaf althans reden genoeg tot zeer onaangename gewaarwordingen en opmerkingen. Wij waren juist wat rustiger en vroolijker geworden en het heropenen der

schouwburgen had een heilzame afleiding verschaft. Een bepaald voordeel, deze week op de belegeraars behaald, had ons nieuwen moed geschonken en nu heerscht hier op eens de grootste onrust. Ziehier een overzicht van het gebeurde.

Vrijdag had generaal Bellemare, de bevelvoerder te St. Denis, zijn kans schoon gezien en een aanval gewaagd op Bourget. Zijn troepen, de *Franco-Tireurs de la Presse* en het 14de bataillon mobile garde van de Seine, gezamenlijk 1500 man, trokken lang vóór het aanbreken van den dag uit Courneuve en overrompelden de Pruisen, die nog sliepen. Op deze onverwachten en onstuimigen aanval vluchten de vijand zonder wapenen, zonder bagage, zonder iets, en nam Bellemare bezit van het dorp. Gij kunt u voorstellen welken indruk dit hier maakte. Algemeen oordeelde men dat nu de kans zou keeren en dat men, de offensieve beweging voortzettende, het belegeringsleger op de vlucht zou kunnen drijven; en deze meening werd niet alleen door de bladen geopperd, maar zelfs zeer bevoegde beoordeelaars waren vol hoop.

Zaterdag kwamen de Pruisen terug en bestormden het dorp driemaal, doch telkens werden zij dapper ontvangen en teruggeslagen. Toen lieten zij hun geschut op de inmiddels opgerichte werken spelen en richtten verschrikkelijke verwoestingen aan, maar de Franschen hielden stand en richtten nieuwe barrikades aan de noordzijde op. Zoo hielden zij vol en zagen naar versterking uit, want zij leden geduchte verliezen. Dienzelfden avond kwamen vier veldstukken en een mitrailleuse, maar geen levensmiddelen, en de troepen hadden dien ganschen dag niets ontvangen. Er werden direct om naar Parijs gezonden, alsook om versterking in manschappen, doch het was reeds te laat. Zeer vroeg dezen morgen kwamen de Pruisen met 20000 man terug en vielen langs een omweg het dorp aan de zuidzijde aan, waar geen barrikaden opgeworpen waren; toen had er een groote slachting onder de arme lieden plaats, en het gelukte er slechts weinigen de stad weder te bereiken. Meer dan zevenhonderd worden er vermist en de verontwaardiging tegen Bellemare is algemeen. Bijna al de mobile garden waren Parijzenaars en toen de

overgeblevenen terug kwamen, stonden de wegen naar Aubervilliers en Courneuve vol vrienden en betrekkingen, waarvan er slechts weinigen geen treurige tijding ontvingen. Een mijner vrienden was bij de lichtgewonden en verhaalde mij omstandig wat er voorgevallen was.

Alsof dit nog niet genoeg ware, fluistert men elkander heden algemeen toe, dat Bazaine nu werkelijk heeft gekapituleerd en Metz in de handen des vijands is gevallen. Het bericht zou gebracht zijn door Thiers, die heden aangekomen is en — naar men zegt — in het pruisische hoofdkwartier over een wapenstilstand heeft onderhandeld.

De verontwaardiging is groot en in de café's gaat het onstuimig toe. De „rooden” scholen samen, verwenschen het Voorloopig Bewind, Trochu en Thiers, en eischen de uitroeping der „Commune.” Er heerscht een agitatie, zooals wij nog niet bijgewoond hebben.

Nogmaals vraag ik: nadert het einde?

Arm Parijs, arm Frankrijk!
